

5. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ : Плеяди, 2008. 220 с.

Одержано 15.03.2018

Рассмотрена проблема критического мышления как ценностной ориентации современного образования. Проанализированы психологические и педагогические аспекты этого феномена. Установлена взаимосвязь между понятиями «информация», «знание» и «критическое мышление». Подчеркнута важность развития критического мышления как действенного метода подготовки подрастающего поколения к жизни, а также прокладывание пути в будущее.

Ключевые слова: критическое мышление, образование, ценностные ориентации, информация, знания.

УДК 159.9:343.915

Олена Михайлівна ПАВЛИК,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та психології

Харківської державної академії фізичної культури

СТАВЛЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ З РІЗНИМ СТУПЕНЕМ ПЕРЕВИХОВАННЯ ДО ЗНАЧУЩИХ ПОНЯТЬ

Для визначення ставлення досліджуваних неповнолітніх правопорушників з різним ступенем перевиховання до значимих понять, а саме, закон, дисципліна, моє життя, майбутнє, теперішнє, минуле використовувався колірний тест ставлення. Отримані дані свідчать, що формальні ознаки перевиховання не завжди співпадають з позитивним ставленням правопорушників до самого процесу перевиховання.

Ключові слова: неповнолітні правопорушники, перевиховання, закон, дисципліна, кольоровий тест ставлення.

Згідно Кримінального кодексу України, якщо неповнолітній вчинив суспільно-небезпечне діяння у віці, з якого він може бути суб'єктом злочину, до нього застосовується покарання у виді позбавлення волі – направлення до спеціальної виховної установи. У нашому дослідженні приймали участь вихованці Курязької

вихованої колонії ім. А. С. Макаренка у кількості 59 чоловік віком від 16 до 18 років [1]. Незалежно від тяжкості вчиненого неповнолітнім злочину до нього може бути вжито умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, якщо засуджений сумлінною поведінкою та ставленням до праці і навчання довів своє виправлення (ст. 107 КК України) [2].

У зв'язку з вищевикладеним співробітникам колонії потрібно постійно визначати ступінь виправлення та перевиховання кожного зі своїх вихованців, для чого у них розроблено певні критерії такої оцінки (переважно з урахуванням тільки показників порушення або дотримання дисципліни). Це дозволило нам використати метод експертної оцінки як метод розбивки досліджуваних на групи, причому критерії оцінки ступеня перевиховання нами спеціально не задавалися.

За ступенем перевиховання всі неповнолітні правопорушники були розділені на три групи. У *першу групу* увійшло 20 чоловік з високим рівнем перевиховання. *Другу групу* склали 24 неповнолітніх, рівень перевиховання яких експертами був позначений як «середній». *Третя група* – це 15 вихованців, які, на думку експертів, перевиховуються погано (низький рівень перевиховання).

Для визначення ставлення досліджуваних неповнолітніх правопорушників з різним ступенем перевиховання до значимих для них понять нами використовувався кольорний тест ставлення (КТС) [3]. Результати співвідношення кольорів, що асоціюються з поняттями та з їх місцем (рангом) у розкладі по перевазі наведені у таблиці 1.

Порівнюючи отримані дані бачимо, що поняття «закон» більш негативно сприймають неповнолітні, які перевиховуються середньо (IX місце) у порівнянні з неповнолітніми з високим рівнем перевиховання (V місце) ($p_{1,2} < 0,05$).

У неповнолітніх, яким притаманний низький рівень перевиховання, «закон» теж викликає негативні емоції (VII місце), що з тенденцією до вірогідності відрізняє їх від першої групи. Тобто, неповнолітні, які були віднесені експертами до високого рівня перевиховання, позитивніше відносять до «закону», ніж неповнолітні, які мають середній та низький рівні перевиховання.

Таблиця 1

Ранг понять по перевазі у колірному розкладі неповнолітніх правопорушників з різним ступенем перевиховання ($x \pm \delta$)

Поняття	I група Високий рівень перевиховання		II група Середній рівень перевиховання		III група Низький рівень перевиховання		p1,2	p2,3	p1,3
	Хср.	ранг	Хср.	ранг	Хр.	ранг			
Закон	3,72±2,48	V	5,39±2,53	IX	4,38±2,76	VII	0,05	---	---
Дисципліна	5,68±1,98	IX	4,52±2,31	VIII	4,45±2,43	VIII	---	---	0,05
Моє життя	4,07±2,25	VII	4,02±2,43	V	2,36±0,58	IV	---	0,05	0,05
Минуле	4,53±2,31	VIII	4,5±2,49	VII	5,83±2,64	IX	---	0,05	0,05
Теперішнє	3,14±1,7	II	4,47±2,4	VI	1,17±0,41	I	---	0,05	0,05
Майбутнє	3,07±1,58	I	2,63±1,69	I	1,67±0,83	II	---	0,05	0,05

Поняття «дисципліна» у всіх неповнолітніх викликає негативні емоції, причому, чим краще неповнолітні перевиховуються (I група), тим вірогідно більш негативні почуття у них викликає «дисципліна» ($p_{1,3} < 0,05$). У неповнолітніх першої групи поняття «дисципліна» займає останнє IX місце по перевазі серед інших запропонованих понять ($5,68 \pm 1,98$), а у неповнолітніх другої та третьої групи – передостаннє VIII місце ($4,52 \pm 2,51$ та $4,45 \pm 2,53$ відповідно). Аналізуючи отримані дані, можна сказати, що для неповнолітніх першої групи, які дотримуються дисципліни та бажають своєю поведінкою довести своє виправлення, дисципліна дається не легко та викликає у них негативні емоції.

Результати дослідження ставлення неповнолітніх правопорушників з різним ступенем перевиховання до поняття «минуле», доводять, що всі досліджувані до свого минулого ставляться негативно. Так у неповнолітніх з низьким ступенем перевиховання поняття «минуле» займає останнє IX місце серед запропонованих понять (середнє значення його склало $5,83 \pm 2,64$), у неповнолітніх з високим ступенем перевиховання це поняття стоїть на передостанньому VIII місці ($4,53 \pm 2,31$), а неповнолітні з

середнім ступенем перевиховання віднесли його на VII місце ($4,5 \pm 2,49$). При цьому вірогідно гірше до свого минулого ставляться неповнолітні з низьким ступенем перевиховання у порівнянні з іншими групами ($p_{1,3} < 0,05$; $p_{2,3} < 0,05$).

Принципово іншим й більш позитивним є ставлення неповнолітніх правопорушників до свого майбутнього, яке займає перші місця у розкладі понять по перевазі (табл. 1). Причому, вірогідно більш позитивно уявляють своє майбутнє неповнолітні з низьким рівнем перевиховання, ніж інші правопорушники ($3,07 \pm 1,58$; $2,63 \pm 1,69$ та $1,67 \pm 0,83$ відповідно; $p_{1,3} < 0,05$; $p_{2,3} < 0,05$).

До свого теперішнього (табл.1) теж вірогідно більш позитивно у порівнянні з іншими групами відносяться неповнолітні з низьким рівнем перевиховання ($p_{1,3} < 0,05$; $p_{2,3} < 0,05$). Для них воно знаходиться на I місці по перевазі серед інших запропонованих понять (середнє значення $1,17 \pm 0,41$). Тоді як неповнолітні з високим рівнем перевиховання віднесли «теперішнє» на II місце по перевазі ($3,14 \pm 1,7$), а досліджувані із середнім рівнем перевиховання – аж на VI місце ($4,47 \pm 2,4$).

Аналогічна картина реєструється щодо поняття «моє життя», вірогідно більш позитивне ставлення до якого виявлено у групі неповнолітніх з поганим ступенем перевиховання ($4,07 \pm 2,25$; $4,02 \pm 2,43$ та $2,36 \pm 0,58$; $p_{1,3} < 0,05$; $p_{2,3} < 0,05$).

Тобто, при відносно позитивному ставленні до закону реєструється досить негативне ставлення до дисципліни неповнолітніх з високим ступенем перевиховання. І навпаки, при відносно позитивному ставленні до дисципліни неповнолітні з низьким рівнем перевиховання виявляють негативне ставлення до закону. Неповнолітні з низьким ступенем перевиховання вірогідно гірше ставляться до свого минулого й вірогідно більш позитивно – до свого теперішнього, майбутнього, свого життя в цілому [3].

Список бібліографічних посилань

1. Павлик О. М. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2005. 206 с.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Собчик Л. Н. МЦВ – метод цветовых выборов. Модифицированный восьмицветовой тест Люшера. Практическое руководство. СПб. : Речь, 2001. 112 с.

Одержано 09.03.2018

Для определения отношения исследуемых несовершеннолетних правонарушителей с разной степенью перевоспитания к значимым понятиям, а именно, закон, дисциплина, моя жизнь, будущее, настоящее, прошлое использовался цветовой тест отношения. Полученные данные свидетельствуют, что формальные признаки перевоспитания не всегда совпадают с положительным отношением правонарушителей к самому процессу перевоспитания.

Ключевые слова: несовершеннолетние правонарушители, перевоспитание, закон, дисциплина, цветовой тест отношений.

УДК 159.9.019:355.514

Ігор Іванович ПРИХОДЬКО,

доктор психологічних наук, професор,

начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності
Національної гвардії України

Національної академії Національної гвардії України (м. Харків);

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4484-9781>

ПРОФІЛАКТИКА БОЙОВОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Запропонована система профілактики бойового стресу у військовослужбовців включає комплекс психопрофілактичних і психодіагностичних заходів, направлених на вивчення та розвиток у особового складу професійно важливих психологічних якостей, підтримання позитивних психічних станів, необхідних для успішного виконання бойових завдань в екстремальних умовах, збереження високого рівня психологічної безпеки та психічного здоров'я.

Ключові слова: екстремальна діяльність, бойовий стрес, комбатанти.

У зв'язку з останніми подіями, пов'язаними з захистом територіальної цілісності нашої держави, сили безпеки й оборони України проводять широкомасштабну антитерористичну операцію (АТО) на сході країни, у ході якої задіяні десятки тисяч військовослужбовців. Значимість впливу на психіку військовослужбовця та можливий розвиток наслідків переживання травматичних подій визначаються: різними факторами бойової обстановки;